

‘Durf gewoon de gok te nemen om een voedselbos aan te leggen’

Het voedselbos, een plek waar landbouw en natuur gecombineerd worden, met als eindresultaat duurzame voeding. Het is ook zelfvoorzienend en klimaatbestendig. Voedselbossen zijn in opkomst in Nederland. Madelon Oostwoud (59) uit Amsterdam schreef er een boek over. ‘De rijkdom aan eetbare soorten in een voedselbos en de schoonheid daarvan geven mij een enorm rijk gevoel.’

Auteur: Sjoerd Rispens

Inspiratiebron

Twee jaar deed Oostwoud over haar boek *Voedselbos – Inspiratie voor ontwerp en beheer*. Het boek bevat aanwijzingen voor het ontwerpen, aanleggen, plannen en beplanten van een voedselbos. In het boek worden achttien bestaande voedselbosprojecten in Nederland en België beschreven, met plattegrond. Bij het boek zit ook een plantengids met 250 eetbare soorten. Het boek dient als kennis- en inspiratiebron voor iedereen die meer over voedselbossen wil weten of er een wil aanleggen. ‘De losse plantenlijst was deels al opgenomen als bijlage in mijn vorige boek, *Een kleine eetbare tuin met vaste planten*, zegt Oostwoud. ‘De meeste tijd was ik kwijt aan het beschrij-

ven van de achttien projecten. Ik wilde al die initiatiefnemers zelf spreken en hun projecten goed weergeven, zowel in tekst als tekening. Ik had het op me genomen om het eerste Nederlandstalige boek over voedselbossen samen te stellen en ik wilde in begrijpelijke taal een toegankelijk boek schrijven over de vraag: wat is een voedselbos eigenlijk?’

Kenmerken

Want wat een voedselbos precies is, daar verschillen de meningen over. Wat de een als een voedselbos beschouwt, vindt de ander veel te klein om als zodanig te zien. Typ het woord in op internet en je komt verschillende omschrijvingen tegen. In het boek staat de volgende

omschrijving van Stichting Voedselbosbouw: een voedselbos is een vitaal ecosysteem dat door mensen is ontworpen naar het voorbeeld van een natuurlijk bos met als doel voedsel te produceren. Onderscheidende kenmerken: een vegetatielaag met hoge kruinbomen, minimaal drie andere vegetatielagen en een rijk bodemleven in een robuuste omgeving. ‘Daar sluit ik me graag bij aan’, zegt Oostwoud. ‘Ik hoor vaak dat mensen denken dat een voedselbos voor wildplukken is, maar dat is iets heel anders. Bij wildplukken pak je wat je toevallig tegenkomt, zoals een walnoot of kastanje. Het is misschien toevallig een smakelijke soort, maar het kan ook een melige soort zijn. In een voedselbos is het anders. Je hebt de boom of plant juist gekozen op basis van de kwaliteit en smaak van de opbrengst. Daardoor weet je dat de oogst lekker is.’

Voordeel

‘Voedselbossen zouden een goed alternatief kunnen zijn voor een deel van de gangbare landbouw’, zegt Oostwoud desgevraagd. ‘Er worden geen zware machines en gif gebruikt. De beplanting trekt veel insecten aan. Deze

7 min. leestijd

keren terug als er een voedselbos wordt aan-geplant en dat is goed voor de biodiversiteit. Als er meer voedsel uit voedselbossen komt, verandert het eetpatroon: meer noten en fruit, meer paddenstoelen en niet-eejarige groene groenten.'

'Mensen gaan meer nadenken over hun eten en waar het vandaan komt', gaat Oostwoud verder. 'Mijn schoonmoeder is 86 en die herin-tert zich de eerste paprika die ze at. Dat was tijdens haar verlovingdiner. Dus de mediter-rane groenten deden pas in de jaren zestig van de vorige eeuw hun intrede in de Nederlandse keuken. Daarvoor at men geen tomaten en puntpaprika's, maar boontjes van Hollandse bodem. Dat was gevarieerd én gezond. Maar hoe meer kassen er gebouwd werden, hoe gro-ter het aanbod van mediterrane groenten in de Nederlandse groenteschappen. Daar zijn veel geïmporteerde soorten bij gekomen, zoals ana-nas, papaja en avocado. Maar er zijn ook veel smaken verloren gegaan, zoals mispel, melde, landkers, pimpermoot, kroos en kruisbes. Dit zijn planten die je vast en zeker tegenkomt in een voedselbos. Bij een groeiend besef van het belang van lokaal eten groeit ook het besef dat een avocado die je in de supermarkt koopt niet kost wat die eigenlijk zou moeten kosten.' Hoeveel voedselbossen er precies zijn in Nederland weet Oostwoud niet. 'Ik krijg het

idee dat er wekelijks voedselbossen bij komen', zegt ze. 'Dus dat is lastig bij te houden. Ik beschrijf er achttien in mijn boek, vijftien in Nederland en drie in België. Achter in het boek staat bovendien een lijst van voedselbossen per provincie. De tweede druk is inmiddels uit en daarin zijn ook alweer nieuwe opgenomen. In België is het fenomeen ook groeiende.'

Assortiment

Hanneke Clabbers is werkzaam bij kwekerij Arborealis in Wilhelminaoord (Drenthe) en tevens landschapsontwerper. De kwekerij levert materiaal voor voedselbossen. 'Bij Arborealis zijn wij ons met voedselbossen gaan bezighou-den naar aanleiding van vragen van klanten', vertelt ze. 'Ze vroegen of wij eetbare gewassen hadden. Die hadden wij wel, maar we verkoch-ten ze eigenlijk helemaal niet om die reden. Omdat de animo toenam en wijzelf ook steeds geïnteresseerder raakten in het fenomeen, hebben we ons assortiment opnieuw gecate-goriseerd en uitgebreid om te kunnen leveren aan klanten die zich met voedselbossen bezig-houden.'

Arborealis levert aan handelsbedrijven en par-ticulieren. 'De aanvragen komen per telefoon en mail binnen, inmiddels uit het hele land en ook uit andere delen van Europa', zegt Clabbers. 'Daaraan kun je merken dat het fenomeen groeiende is en aan populariteit wint. Vroeger waren het alleen de kenners die zich er mee bezighielden; nu doet iedereen het.'

Oplossingen

Hoe verklaart Oostwoud de groeiende belang-stelling voor voedselbossen? 'Dat heeft met veel dingen te maken, vooral met de tijdgeest', zegt Oostwoud. 'Iedereen weet dat we ons heel hard moeten inzetten om de biodiversiteit te redden. De boerenopstanden hebben duidelijk

gemaakt dat er ruimte en aandacht moet komen voor andere vormen van landbouw. Een voedsel-bos of voedselbosrand biedt oplos-singen en ver-oorzaakt geen problemen. In

een voedselbos is de bodem in balans. Je zult er nooit scheuren in de grond zien, zoals die bij droogte op akkerland ontstaan, omdat het er altijd vochtig blijft. Ook bij extreme hitte, zoals we die de afgelopen zomers hebben gezien. Het aantal vogels, vlinders, wilde bijen, kikkers en padden is er vele malen groter dan op wat voor akker ook. Het zijn misschien kleine din-gen, maar ze zijn stuk voor stuk enorm positief. Dat spreekt mensen aan.'

Clabbers erkent dat het voor Arborealis een lucratieve stap was om te gaan leveren aan voedselbossen. Ook zij ziet de voordelen van een voedselbos. 'De biodiversiteit neemt toe, je kunt ervan eten, het onderhoudsniveau is laag. Een voedselbos vrolijkt je bord op, zeg ik altijd.' Arborealis levert inmiddels soorten van A tot Z voor voedselbossen. 'Veel soorten krenten-boompjes, hazelaars, blauwe bessen, appel-bessen', somt Clabbers op. 'De Chinese peper-boom is ook populair, de kiwibes ook. Dat zijn allemaal soorten die door ons goed verkocht worden. Dat heeft vooral te maken met de cursussen die worden gegeven waarbij sterke gewassen aan bod komen. De genoemde soor-ten zijn sterke gewassen, dus dat zie je terug in de verkoop.'

Oostwoud heeft haar eigen voedselbos in Schellinkhout, een dorp vlak bij Hoorn (Noord-Holland). Het is net iets groter dan een hectare. Ze komt er eens per week en spreekt er vaak af met mensen om het bos te laten zien. 'Ik neem ook altijd wel iets te eten mee terug naar huis, wat ik dan in de keuken verwerk: paddenstoe-len, kruiden, peren, bessen, noten', somt ze op. 'Hele maaltijden kan ik er niet mee bereiden. Daarvoor is de opbrengst nu nog niet hoog genoeg. Maar dat komt wel.'

Doel

Waarom zouden mensen een voedselbos aan-leggen? 'Je plant een voedselbos niet lukraak aan', zegt Oostwoud. 'Je kiest veredelde soorten waarvan je weet dat de opbrengst en kwaliteit goed zijn. Verder kan iedereen die een voedsel-bos begint daar een andere reden voor hebben, dus dat is moeilijk om te zeggen. De rijkdom aan eetbare soorten in een voedselbos en de schoonheid daarvan geven mij een enorm rijk gevoel. Een andere reden is dat ik ontzettend benieuwd ben hoeveel opbrengst eruit kan komen. Ik vind het een enorme uitdaging om dat uit te zoeken, zodat ik niet alleen met mijn boek mensen inspireer tot deze vorm van voed-sel verbouwen, maar ook middels een bestaand

Madelon Oostwoud

Foto: Rosita Stumpel

ACHTERGROND

project kan laten zien wat er mogelijk is.' 'Het doel dat ik had met het schrijven van dit boek is om mensen te informeren', zegt Oostwoud. 'Er wordt veel gepraat en in de krant geschreven over voedselbossen, maar niet iedereen die er meer over wil weten, gaat een dure opleiding volgen. Vandaar dat ik dit boek heb geschreven. Ik wilde de basisinformatie op een waardevolle manier op papier zetten, voor iedereen die er meer van wil weten. Ik wilde ook misverstanden de wereld uit helpen. Er dreigde een beeld te ontstaan dat mensen die voedselbossen ontwikkelen wildemannen zijn. Dat misverstand hoop ik met dit boek recht te zetten. En natuurlijk hoop ik dat lezers zo enthousiast worden dat ze een opleiding of cursus gaan volgen en er daadwerkelijk mee aan de slag gaan. Ik zou ik willen zeggen: waag de gok gewoon; baat het niet, dan schaadt het niet.'

Uitheemse soorten

Toch blijkt het in de wereld van voedselbosbouw niet alleen maar rozengeur en maneschijn te zijn. De NVWA (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit) publiceerde in oktober een rapport over de nadelige effecten van een voedselbos. De Radboud Universiteit voerde een risicoanalyse uit en daaruit bleek dat er veel uitheemse soorten in de bossen worden gebruikt. Sommigen daarvan, zoals de rimpelroos en cranberry, kunnen verwilderen en dat zou nadelig voor de biodiversiteit kunnen zijn. Voedselboscijneraar Wouter van Eck noemde het rapport in *De Gelderlander* evenwichtig, maar de waarschuwingen 'paniekzaaijerij'. Hoe kijkt Oostwoud daartegenaan? 'Ik snap de felheid van Van Eck en waarom hij zegt wat hij zegt. Immers, tuincentra staan vol met uitheemse planten die op grote schaal worden aangeplant. Engels raaigras, bruidssluier, bamboe

en rododendron zijn ook uitheems. Vooral die laatste wordt nog volop gekweekt, verkocht en aangeplant en hij is nota bene giftig, voor wilde bijen én honingbijen. Waarom komt men nu in het kader van voedselbosbouw opeens met dit soort onderzoeksrapporten? Waar waren deze instanties en de overheid toen Japanse duizendknoop voor import werd toegelaten? Import van uitheemse planten is van alle tijden. Honderden jaren geleden werd de moerbeier hierheen gesmokkeld, de Amerikaanse vogelkers is door Staatsbosbeheer geïntroduceerd omdat men goedkoop vulhout in de bossen wilde laten groeien en cranberries zijn op de Waddeneilanden komen aanwaaien. De vraagtekens die nu bij deze planten worden gezet, zijn niets meer en niets minder dan een kwestie van voortschrijdend inzicht.' Oostwoud is er verder niet boos om. 'Maar het verwondert me gewoon', benadrukt ze. 'Als het echt zo'n groot probleem is, verbied de import dan. Soorten die zouden kunnen verwilderen en woekeren, moet je natuurlijk goed in de gaten houden.' Ook Clabbers heeft van het NVWA-rapport gehoord. 'Ik kan me wel voorstellen dat die uitheemse soorten bedreigend kunnen zijn', zegt ze. 'Maar *Aronia* bijvoorbeeld zie ik al jarenlang in particuliere tuinen staan. Dan lijkt het me niet realistisch om alles aan voedselbossen op te hangen.'

Gemeente

In de gemeente Nijmegen en omliggende omgeving bevinden zich meerdere voedselbossen. In 2017 kocht de gemeente de grond van voormalig plantenkwekerij Novio aan en Dorpsbelang Hees heeft daar een voedselbos ontwikkeld. Naast het Noviobos is er ook een professioneel bos geplant door Wouter van Eck en liggen er diverse in Park Lingezege.

'Nijmegen ziet veel nut in voedselbossen', laat Ton Verhoeven van de gemeente weten. 'In 2018 is in Nijmegen het internationale European Agroforestry congres georganiseerd en sindsdien zijn we volop bezig met het ontwikkelen van stadslandbouw initiatieven waaronder voedselbossen. Wouter van Eck is daar ook bij betrokken.'

Agrobosbouw

'Sinds 2018 is agrobosbouw één van de mogelijkheden in Nijmegen om duurzame landbouw vormen en voedselinitiatieven te realiseren in Nijmegen', gaat Verhoeven verder. 'We hebben in de stad naast het Noviobos ook het Eetmeerbosch en ook voedselstroken. Die laatste zijn meer als voedsel voor de dieren bedoeld als onderdeel van de versterking van de biodiversiteit in de stad. Buiten de stad zijn diverse voedselbossen en ook andere vormen van agrobosbouw zoals strokenteelt afgewisseld met bomenrijen. Nijmegen ziet een voedselbos, zoals Ketelbroek, echter niet als de oplossing voor het voorzien van Nederland met voedsel in de toekomst. Andere vormen zoals strokenteelt of gewoon oude boomgaarden kunnen wel een deel van dat voedsel leveren, maar zijn dan bijvoorbeeld onderdeel van natuurinclusieve landbouwbedrijven.'

Multiculturele achtergrond

Wat zijn volgens Verhoeven de voordelen voor een gemeente? 'Op dit moment zijn die voordelen verschillend. Bij het Eetmeerbosch is het voedselbos een onderdeel van een groot geheel aan agrarische activiteiten in zijn businessmodel. Het Noviobos is een combinatie van een sociaal cohesieproject (Groengroep Hees), een biodiversiteitsproject en een voorbeeldproject voor voedsel in de stad en stadslandbouw. Hoe meer vormen van voedselinitiatieven in de stad, hoe beter. We hebben ook de projecten "Van tuin tot bord" waarbij groenten worden geteeld, geoogst en tot maaltijden worden verwerkt. Hierin zijn allerlei vrijwilligers met multiculturele achtergrond en eenzame mensen bij betrokken. Wij raden zeker andere gemeenten aan om stadslandbouw initiatieven te realiseren en daarbij horen ook vormen van agrobosbouw zoals voedselbossen.'

Be social

Scan of ga naar:

www.boomzorg.nl/article/31687/durf-gewoon-de-gok-te-nemen-om-een-voedselbos-aan-te-leggen